

DIAK

Julia Nygren, Sanni Tuominen ja Venla Moilanen

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö, 2024

**Toimintatuokioita:
Leikkiopas Juniori-Ainoon**

TIIVISTELMÄ

Julia Nygren, Sanni Tuominen ja Venla Moilanen
Toimintatuokioita: Leikkiopas Juniori-Ainon
35 sivua, 2 liitettä
Syksy, 2024
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)

DIAK

Kehittämispainotteinen opinnäytetyömme toteutettiin yhteistyössä työelämälähtöisesti Rinnekodit-organisaatioon kuuluvan asumisyksikkö Juniori-Ainon kanssa. Tarkoituksenamme oli luoda opas, joka sisältäisi erilaisia leikkejä ja toimintaideoita, joita ohjaajat voisivat helposti hyödyntää asumisyksikön lasten kanssa yhteisessä toiminnassa. Tavoitteena oli tukea ohjaajien työtä ja samalla keksiä mielekästä toimintaa Juniori-Ainon lapsille.

Rinnekodit-organisaatioon kuuluva lyhytaikaishoidon asumisyksikkö Juniori-Aino on suunnattu alaikäisille kehitysvammaisille, autismin kirjon sekä muille erityisryhmien lapsille ja nuorille. Kehitimme asumisyksikön henkilökunnalle työkaluksi erilaisia toiminta-, ja leikki-ideoita sisältävän oppaan. Kartoitimme prosessin alussa työllemme myös eettiset näkökulmat ja mahdolliset riskit. Tutustuimme henkilökunnan avulla asiakasprofiiliin ja perehdyimme aihepiiriin liittyvään teoriaan. Oppaamme valmistuttua, keräsimme asumisyksikön työntekijöiltä palautetta kyselylomakkeella. Painopisteinäimme olivat helppokäyttöisyys ja hyödyllisyys. Etenkin uudet työntekijät voivat oppaan avulla hyödyntää siitä löytyviä toimintaideoita työnsä tukena ja auttaa heitä keksimään yhteistä toimintaa asumisyksikön lapsille.

Avainsanat: opas, asumisyksikkö, kehitysvammaisuus, autismikirjo, hyvinvointi, lapset, nuoret, leikki, toiminta

ABSTRACT

DIAK

Julia Nygren, Sanni Tuominen ja Venla Moilanen
Toimintatuokioita: Activity-guide for Juniori-aino
35 pages, 2 appendices
Autumn, 2024
Diaconia University of Applied Sciences
Bachelor of social services

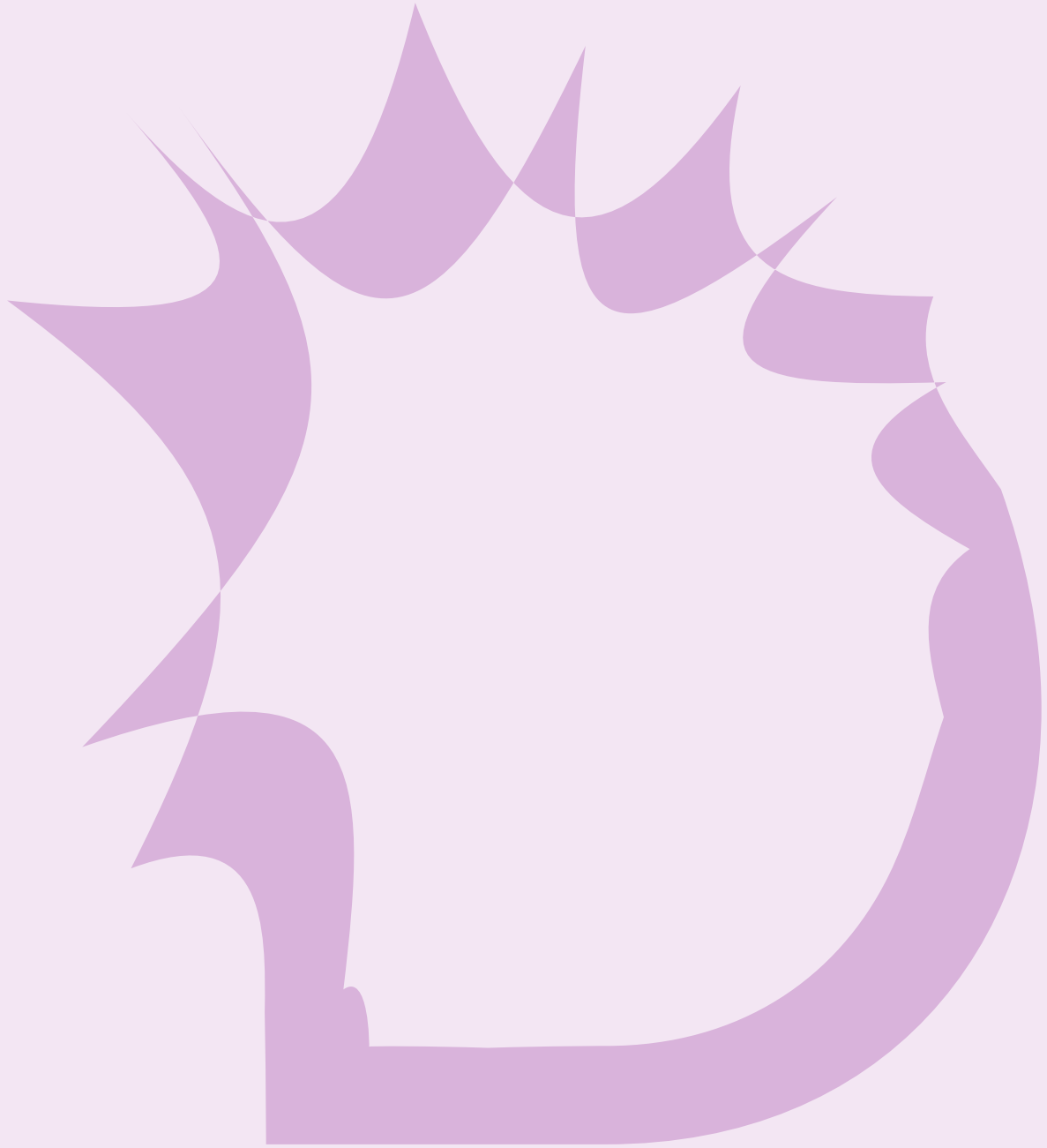
Our development-oriented thesis was carried out in collaboration with the Juniori-Aino residential unit, part of the Rinnekodit-organization, with a focus on practical, workplace-based approach. Our goal was to create a guide containing a variety of games and activity ideas that the staff could easily use in shared activities with the children in the residential unit. The aim was to support the work of the workers of the unit while also providing meaningful activities for the children in Juniori-Aino.

Rinnekodit Juniori-Aino is a short-term residential unit designed for minors with developmental disabilities, autism spectrum disorders, and other special needs. We developed a guide as a tool for the staff, containing various activity and play ideas. At the beginning of the process, we assessed the ethical considerations and potential risks of our work. With the help of the staff, we familiarized ourselves with the client profiles and delved into the relevant theoretical background. After completing the guide, we collected feedback from the staff at the residential unit through a questionnaire. Our main focus was on usability and practicality. With the guide, especially new employees can utilize the activity ideas it offers to support their work and help them create shared activities for the children in the residential unit.

Keywords: guide, residential unit, intellectual disability, autism spectrum, well-being, children, youth, play, activity

DIAK

1 JOHDANTO	4
2 KEHITYSVAMMAISUUS JA AUTISMINKIRJO	5
2.1 Kehitysvammaisuuden ja autismikirjon määrittely	5
2.2 Osallisuus sekä toimijuus	6
2.3 Kehitysvammaisten oikeudet	8
3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS	10
3.1 Opinnäytetyömme tarkoitus ja lähtökohdat	10
3.2 Rinnekodit-organisaatio	11
3.3 Yhteistyökumppanimme Juniori-Aino	11
4 TOIMINNALLISET MENETELMÄT JA AISTITAITOT	12
4.1 Luovat ja toiminnalliset menetelmät	12
4.2 Autismikirjon aistitoimintojen vaihtelut ja vaikutukset	14
4.3 Aistien ja motoristen taitojen kehitys sensorisen integraation avulla	14
4.4 Menetelmällinen viitekehys aistitaitojen kehityksessä	15
5 OPPAAN SISÄLTÖ JA TOTEUTUS	17
5.1 Oppaan keskeiset tavoitteet	17
5.2 Oppaassa käytetyt menetelmät	18
5.3 Visuaalisuus, saavutettavuus ja käyttäjäystävällisyys oppaassa	19
6 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	20
6.1 Vastuullinen ja eettinen lähestymistapa asiakaslähtöiseen oppaaseen	20
6.2 Objektiivisuus ja läpinäkyvyys luotettavan työn perustana	22
7 OPINNÄYTETYÖMME ETENEMINEN JA PROSESSI	23
7.1 Opinnäytetyön eteneminen ideasta valmiiseen oppaaseen	23
7.2 Palautteenkeruun menetelmä ja toteutus	23
7.3 Palautekyselyn tulokset: oppaan sisältö ja käytettävyys	24
8 POHDINTA	25
LÄHTEET	28
LIITE 1. Palautekyselylomake	34



1 JOHDANTO

YK:n lasten oikeuksien sopimus suojaa lapsen oikeuden osallisuuteen. Osallisuus tarkoittaa lapsen oikeutta vaikuttaa omaan elämäänsä, esimerkiksi siten, että lapsella on oikeus omaan mielipiteeseen sekä kuulluksi tulemiseen. (Lapsenoikeudet.fi, i.a-a.)

Lasten osallisuuden ja aktivoimisen edistäminen ovat erityisen tärkeitä tavoitteita kehitysvammaisten lasten hyvinvoinnin kannalta. Kehitysvammaiset lapset kohtaavat esteitä kommunikoinnissa ja itsensä ilmaisussa, mikä tekee heidän osallisuuden edistämisestä ja sen tukemisesta vieläkin tärkeämpää. Osallisuuden tukeminen tarjoaa lapselle mahdollisuuden tuntea itsensä arvostetuksi ja kuulluksi, siinä yhteisössä mitä he ovat osana. (Leikkipäivä, i.a.) Kehitysvammaisella lapsella tulee olla samat oikeudet osallisuuteen. Erityisesti vaikeasti ja syvästi kehitysvammaisten lasten kohdalla, joiden kommunikaatiokyky on heikko tai olematon, ja näkemysten selvittäminen ajoittain haastavaa, tulisi löytää keinoja lasten oikeuksien edistämiseksi ja oikeuksien toteutumisten varmistamiseksi. Koemme näiden edellä mainittujen asioiden edistämisen olevan ehdottoman tärkeää kehitysvammaisten lasten hyvinvoinnin kannalta ja halusimme opinnäytetyömme tarkoituksen perustuvan myös niihin.

Kehitimme yhdessä työelämäyhteistyö-kumppanimme kanssa toiminnalliseen tarkoitukseen leikki-oppaan kehitysvammaisten lasten palveluyksikköön Juniori-Ainoon. Oppaan keskiössä ovat kehitysvammaisen lapsen osallisuuden edistäminen, sekä heidän kanssaan työskentelevien ohjaajien työn tukeminen. Opas sisältää yksinkertaisia toiminnallisia menetelmiä, joita ohjaajat voivat hyödyntää työnsä tukena arjessa asiakkaiden kanssa. Tarkoituksena on tukea ohjaajien jaksamista sekä lisätä kehitysvammaisen asiakkaan osallisuutta, toimintakykyä ja hyvinvointia, toiminnallisen tekemisen kautta.

2 KEHITYSVAMMAISUUS JA AUTISMINKIRJO

2.1 Kehitysvammaisuuden ja autismikirjon määrittely

Kehitysvammaisuutta voidaan määritellä eri tavoin, usein kehitysvammaisuudella tarkoitetaan vaikeutta oppia ja ymmärtää uusia asioita. Kehitysvamma on neurologinen vamma, joka aiheuttaa monimuotoisia kehitysongelmia kuten oppimisvaikeuksia, ymmärtämis- sekä elämänhallintaongelmia. (Åberg, 2021.) World Health Organization (WHO) määrittelee ICD-11-tautiluokituksessa kehitysvammaisuuden tilaksi, missä henkinen tai fyysinen toiminta ja sen kehitys on häiriintynyt tai estynyt kehitysiässä saadun tai synnyntäisen sairauden, vamman tai vian takia. Vamma ilmenee kehityshäiriöinä lapsuudessa tai nuoruudessa. Kehitysvammaisuutta voi aiheuttaa raskauden ajan ongelmat tai synnytyksessä ilmenneet komplikaatiot, geeniperimä ja esimerkiksi lapsuudenaikaiset sairaudet sekä onnettomuudet. (World Health Organization, 2024.)

Kehitysvammaisuus voidaan jakaa neljään tasoon: lievä, keskivaikea, vaikea ja syvä. Lievä kehitysvammaisuus tarkoittaa, että yksilö pystyy usein omaksumaan perustaitoja, kuten lukemisen ja kirjoittamisen, mutta saattaa kohdata haasteita esimerkiksi raha-asioiden tai virallisten paperien hoitamisessa. Keskivaikeaa ja vaikeaa kehitysvammaisuutta sairastavat henkilöt tarvitsevat yleensä säännöllistä tukea jokapäiväisissä toiminnoissaan, kuten ruokailussa, pukeutumisessa ja liikkumisessa kodin ulkopuolella. Syvä kehitysvammaisuus tarkoittaa sitä, että henkilö tarvitsee jatkuvaa apua kaikissa arjen tehtävissä, kuten henkilökohtaisessa hygieniassa, pukeutumisessa ja muussa päivittäisissä toiminnoissa. Mitä vaikeampi kehitysvamma on, sitä enemmän yksilö tarvitsee tukea sopeutuakseen ympäristöönsä ja selviytyäkseen arjen vaatimuksista. (Åberg, 2021.)

Kehitysvammaiset ihmiset tarvitsevat yksilöllistä ja oikeanlaista tukea, jolla edistetään merkittävästi elämänlaatua ja hyvinvointia. (Vernerfi.fi, i.a.). Kehitysvamma luo erimuotoisia tuen tarpeita, kuten esimerkiksi tarvetta erilaisille palveluille, tukimuodoille ja ohjaukselle. Tarpeita esiintyy omatoimisuudessa,

arjen ja kodin hallinnassa, sosiaalisissa taidoissa, terveydessä ja esimerkiksi turvallisuudessa. (Mielenterveystalo, i.a.)

Autismikirjo on laaja-alaista kehityksen parantamatonta häiriötä, jotka ilmenevät jo varhaisin lapsuudessa viimeistään kolmanteen ikävuoteen mennessä. Autismi oireilee laajalla kirjolla, jossa oireet ovat moninaisia ja vaihtelevat yksilöllisesti sekä vaikeustason mukaan. Häiriöt ilmenevät poikkeavuuksina kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa. Myös käytösmallit voivat olla toistuvia, rajoittuneita ja joustamattomia sekä kiinnostuksen kohteet poikkeavia sekä myös rajoittuneita. Häiriöt voivat haitata merkittävästi elämän eri osa-alueilla. Autismikirjon syntymekanismit ovat nykytieteen mukaan biologisia, vaikkakin tuntemattomia. Perintötekijöillä sekä varhaisella syntymisellä (ennen viikkoa 26) voi olla suuri vaikutus häiriöiden muodostumiseen ja syntyyn. (Socada, 2020.)

Kuten kehitysvammaisella henkilöllä, on autismikirjon häiriöiselle tärkeää kehityksen ja kasvun tuki, oireiden asianmukainen hoito, sekä arjen tuki eri osa-alueilla. Usein autismikirjoon liittyy myös oppimisvaikeuksia, kielellisiä häiriöitä ja suurentunutta riskiä kehitysvammaisuuteen ja erilaisiin psyykkisiin häiriöihin. (Socada, 2020.)

2.2 Osallisuus sekä toimijuus

Osallisuus on jokaisen ihmisen oikeus. Osallisuudesta on käytetty myös termiä sateenvarjokäsite, joka yhdistää erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja. Osallisuus on vaikuttamista omaan elämäänsä ja sen kulkuun. Se on kuulluksi tulemistä ja joukkoon kuulumista. Osallisuus on tekemistä, puhumista ja suunnittelua yhdessä, sekä toimintaa, olemista, liittymistä ja yhtenäisyyttä. (Isola & Kaartinen ym., 2017). Oman elämään vaikuttavuus ja osallisuus on ihmisen omannäköiseksi määrittelemää elämää. Ympäristön tulee olla yksilöidyllä tasolla ymmärrettävää, hallittavaa ja ennakoitavaa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, eli THL, on koonnut yleisellä tasolla tasavertaisesti kaikkien osallisuuden edistämiseksi olevia periaatteita, joita ovat muun muassa: toimintaan tai palveluun osallistumista omaehtoisesti, yksilölliset ratkaisut ja niihin vaikuttaminen, kunnioitus ja kategorisoimattomuus, syrjään jääneiden

osallistaminen toimintaan, toiminnan ja palveluiden yhdessä kehittäminen, toiminnan vahvistamisen vaikuttamismahdollisuudet myös muualla sekä itselle tärkeään yhteisöön kuuluminen. Tärkeintä on varmistaa tasavertaisen osallisuuden toteutuminen jatkuvassa toiminnassa, joten osallisuuden juurtuminen osaksi toimintatapoja on merkittävää. (THL, 2023.)

Tutkimusten mukaan leikki on keskeinen osallisuuden edistämisen väline erityisesti kehitysvammaisten lasten kohdalla. Leikin avulla lapset voivat ilmaista itseään, vaikka heidän kielellinen kykynsä olisi rajoittunut. Tämä edistää myös lasten autonomiaa ja vahvistaa heidän osallisuuden kokemustaan yhteisössä. (Leikkipäivä, i.a.)

Expanding Possibilities for Inclusive Researchin julkaisemassa tutkimuksessa käsitellään ihmisten osallistamista tutkimukseen, joilla on syvä älyllinen ja monivammainen kehitysvamma (Grace ym., 2023). Tutkimus painottaa, että tämän ryhmän osallistuminen vaatii syvää ymmärrystä heidän tarpeistaan ja kokemuksistaan. Perinteiset tutkimusmenetelmät eivät riitä näiden ihmisten osallisuuden varmistamiseen, ja siksi on tärkeää kehittää uusia, suhteellisia ja ruumiillistettuja lähestymistapoja, jotka mahdollistavat heidän osallisuutensa. On tärkeää hyödyntää myös dekolonisoivaa lähestymistapaa, jossa perinteisten tiedon tuottamisen tapojen purkaminen on merkittävässä osassa. Tämä on erityisen oleellista, kun käsitellään aihetta koskien henkilöitä, joilla on syvä kehitysvammaisuus. Osallistuminen tutkimukseen ei vain vahvista näiden henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa, vaan antaa myös heille mahdollisuuden vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Johtopäätöksissä korostuu, että osallisuuden laajentaminen vaatii tutkimusmenetelmien uudelleenarviointia ja avointa asennetta uusille tavoille tuottaa tietoa, jotka tunnustavat moninaiset tavat kokea ja ymmärtää maailmaa. (Grace ym., 2023.)

Osallisuuden merkitystä on tutkittu laajalti. Heikolla osallisuudella on havaittu olevan yhteys muun muassa yksinäisyyteen, psyykkiseen kuormitukseen, työkykyyn, köyhyyteen sekä elämänlaatuun (Invalidiliitto, 2021). Erityisesti vammaisten lasten kuulemisesta Suomessa sekä asiakasosallisuuden edistämistä on selvittänyt valtakunnallinen VamO-hanke (2016–2019) sekä Invalidiliitto. Hankkeen toimintamallin tarkoituksena oli lisätä osallisuutta

vammaisen asiakkaan oman sosiaalityön prosessissa. Hankkeessa kehitettiin erilaisia työkaluja vammaisten lasten näkemysten selvittämiseen ja kuulemiseen. Hankkeessa painotettiin kommunikaatiota ja sen vaihtoehtoisia menetelmiä, esimerkiksi kuvien avulla toteutuvia kommunikaatiomenetelmiä. (THL, 2023d.)

Vammaisten osallisuutta sekä yhdenvertaisuutta määritellään lainsäädännössä tarkemmin lakisääteisesti. Vammaisyleissopimus varmistaa vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksien toteutumisen, sekä yhdenvertaisuuslaissa täsmennetään esimerkiksi työnantajien ja viranomaisten velvollisuuksia vammaisten henkilöiden kohdalla. (Invalidiliitto, i.a.) Yksilölle osallisuus ilmenee kokemuksena siitä, että hän tuntee olevansa osa itselleen tärkeää ryhmää tai yhteisöä. Yhteisön tasolla osallisuus ilmenee jäsenten keskinäisenä kunnioituksena ja luottamuksena sekä mahdollisuutena vaikuttaa kuulumaansa yhteisön toimintaan. (THL, i.a.-b.)

Toimijuus on tasavertaista, yhteisöllistä toimintaa, joka edistää toimintakykyä, arjen hallintaa sekä osallisuuden kokemusta (Salomäki, 2019). Oleellisia osia toimijuudessa ovat tahto, kyky ja mahdollisuus vaikuttaa ja tehdä omaa elämää koskevia valintoja. Toimijuuteen vaikuttaa suuresti muun muassa yksilön toimintakyky, osallisuus, sosiaalinen verkosto, voimaantuminen sekä asiakkaan sekä ympäristön sallimat mahdollisuudet vaikuttaa. Asiakastyössä toimijuus tarkoittaa sitä, että objektina ollut asiakas on subjektiivinen vastavuoroisesti, eli toiminnan kohteena olemisen sijaan toimijuus tekee asiakkaasta varsinaisen asiakastyön tekijän (Mönkkönen, 2018).

2.3 Kehitysvammaisten oikeudet

Vammaisten oikeuksista välittäminen ja niiden edistäminen on perusta yhdenvertaiselle ja oikeudenmukaiselle yhteiskunnalle, jossa kaikilla ihmisillä on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa. Vammaisten tukeminen ja osallistaminen luo tilaa moninaisuudelle ja edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Tämä mahdollistaa sen, että jokainen yksilö voi hyödyntää omaa potentiaaliaan ja osallistua yhteiskunnan kehittämiseen omien kykyjensä

ja vahvuuksiensa mukaisesti. Vammaisten oikeuksien turvaaminen ja niiden aktiivinen edistäminen varmistavat, että heidän tarpeensa, äänensä ja näkemyksensä otetaan huomioon päätöksenteossa. (Euroopan komissio, 2021.)

Euroopan unionin jäsenmaat ovat sitoutuneet noudattamaan yhdessä vuonna 2006 allekirjoittamaansa vammaisyleissopimusta, jonka tarkoituksena on tukea ja varmistaa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Yleissopimuksen sisällön pohjalta on kehitetty ohjelmia ja strategioita, joiden avulla toteutetaan sopimukseen sisällettyjen oikeuksien täytäntöönpanoa niin paikallisella kuin alueellisella tasolla. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2016.) Sosiaali- ja terveysministeriö on kehittänyt kansallisen toimintaohjelman vuosille 2020–2023. Toimintaohjelmassa painotetaan vammaisten ihmisten osallisuuden tärkeyttä muuttuvissa olosuhteissa sekä esteettömyyden ja saavutettavuuden roolia muiden oikeuksien toteutumisen perustana. Yksi ohjelman keskeisistä tavoitteista on lisätä tietoisuutta vammaisten oikeuksista ja varmistaa, että näitä oikeuksia edistetään eri hallinnonaloilla ja yhteiskunnassa laajemmin. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2024.) EU:n tasolla on kehitetty myös strategioita, minkä tarkoituksina on tukea kansallisten tavoitteiden saavuttamista. Tuorein viimeaikaisista strategioista on vammaisstrategia vuosille 2021–2030, minkä painopisteenä on kehitysvammaisen ihmisen täysipainoisen osallistumisen tukeminen yhteiskunnassa. (Euroopan komissio, 2021.)

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS

3.1 Opinnäytetyömme tarkoitus ja lähtökohdat

Opinnäytetyömme oli kehittämispainotteinen ja toteutimme sen yhteistyössä asumisyksikkö Juniori-Ainon kanssa. Kehittämistoiminta on luonteeltaan tavoitteellista. Kehittämistoiminnalla pyritään ensisijaisesti edistämään jonkin asian tai toimintatavan tehokkuutta. Tavoitteina kehittämistoiminnalle voivat olla esimerkiksi jonkin yksikkökohtaisen ongelman ratkaiseminen tai jonkin työ-, tai toimintatavan muokkaaminen paremmin soveltuvaksi. (Toikko, 2009, s. 16.) Työn idea ja prosessi lähti työelämäyhteistyön tarpeesta. Halusimme lähtökohtaisesti kehittää yhteistyökumppanillemme heidän tarpeitaan parhaiten palvelevan tuotoksen. Juniori-Ainon henkilökunta nosti esiin tarpeensa monipuolisemmalle yhteis- ja yksilötekemiselle yksikössä. Toiveeksi nousi, että kehittämistehtäväämme sisällytettävät menetelmät olisivat luonteeltaan multisensorisia ja niitä voisi käyttää helposti myös sellaisten asiakkaiden kanssa, joiden toimintakyky on hyvinkin rajoittunut. Tutustuttuamme työyhteisöemme asiakasprofiiliin, saimme idean kehittää toimintaoppaan ohjaajien työkaluksi sekä asiakkaiden hyvinvoinnin tueksi. Halusimme luoda oppaan, mikä ottaisi huomioon asiakkaiden ainutlaatuisen kirjon parhaiten.

Tavoitteeksemme rajautui luoda sellainen toimintaopas, mikä sisältäisi toimintaideoita, joita yksikön työntekijät voisivat mahdollisimman helposti soveltaa erikokoisten lapsiryhmien kanssa. Oppaan kannalta toiveenamme olikin, että mahdollisimman moni lapsi saataisiin aktivoitumaan ja osallistumaan yhteiseen toimintaan asumisyksikössä. Tarkoituksena oli kehittää sellainen toimintaopas, joka keskittyisi kehitysvammaisten lasten osallisuuden lisäämiseen heidän omissa aktiviteeteissaan. Oppaamme pyrkii tarjoamaan työkaluja ja menetelmiä, mitkä auttavat lapsia ilmaisemaan mieltymyksiään ja toiveitaan leikkitilanteissa. Tavoitteenamme oli myös luoda ympäristö, jossa lapset voivat aktiivisesti osallistua leikin suunnitteluun ja toteutukseen, mikä puolestaan voisi parantaa heidän sosiaalisia taitojaan ja yleistä hyvinvointiaan.

3.2 Rinnekodit-organisaatio

Rinnekodit on suomalainen organisaatio, joka tarjoaa laajan valikoiman terveys- ja sosiaalipalveluja erilaisille tuen tarpeessa oleville ryhmille. Näihin ryhmiin kuuluvat kehitysvammaiset ja muut vammaiset henkilöt, päihdeongelmaiset, vanhukset, kodittomat, lapset ja nuoret sekä muut erityistä tukea tarvitsevat ihmiset. Rinnekodit toimivat osana Diakonissalaitosta, joka on yli 155 vuotta sitten perustettu voittoa tavoittelematon organisaatio. (Diakonissalaitos i.a.)

Rinnekotien tarjoamat palvelut ovat monipuolisia ja kattavia. Niihin sisältyy esimerkiksi "asunto ensin" -mallin mukaisia asumisratkaisuja, tuettua asumista, kuntoutuspalveluja, ja kotihoitoa (Rinnekodit i.a-a). Rinnekodit korostaa yhteisön osallistumista ja pyrkii luomaan yksilöllisiä polkuja asiakkailleen, varmistaen, että jokainen saa räätälöityä tukea elääkseen täysipainoista elämää. Heidän lähestymistapansa keskittyy asiakkaiden kuuntelemiseen ja heidän osallistamiseensa hoitopäätöksissä, mikä heijastaa uskoa siihen, että jokaisella on oikeus arvokkaaseen elämään. (Rinnekodit i.a-b.)

3.3 Yhteistyökumppanimme Juniori-Aino

Opinnäytetyömme yhteistyökumppanimme on asumisyksikkö Juniori-Aino, joka kuuluu Rinnekodit-organisaatioon. Juniori-Aino on seitsemänpaikkainen kehitysvammaisten lyhytaikaishoidon palveluyksikkö. Asiakkaita on yhteensä useampia, mutta yksikössä on paikalla enintään seitsemän lasta kerrallaan. Henkilökuntaa on Juniori-Ainossa paikalla ympärivuorokautisesti. Asumisyksikössä lapsia ja nuoria voi olla enimmillään muutama kymmenen. Yksikössä asiakkaat ovat pääsääntöisesti lyhyitä aikoja vanhempien tai huoltajien kanssa sovittujen aikataulujen mukaisesti. Asiakkaiden arki jakautuu kodin ja yksikössä asumisen välillä. Juniori-Ainon tarkoituksena on tukea vanhempia erityislasten kasvatuksen parissa sekä tarjota vanhemmille mahdollisuus myös omaan aikaan. (Rinnekodit i.a.-b.)

4 TOIMINNALLISET MENETELMÄT JA AISTITAIIDOT

4.1 Luovat ja toiminnalliset menetelmät

Kehitysvammaisella ihmisellä ei välttämättä ole kykyä tuottaa tai ymmärtää puhetta, jolloin kommunikaation toteuttaminen eri menetelmin on tärkeää. Ymmärrettävyydellä on suuri merkitys mielen hyvinvointiin, koska kyvyllä käsittää ympäröivää maailmaa pystytään vaikuttamaan esimerkiksi käytökseen huomattavasti, täten yksilö pystyy hahmottamaan elämäänsä, kokemuksiaan ja tunteitaan. Ymmärrettävyyttä voidaan tukea erilaisilla kommunikaatiomenetelmillä. Toiminnalliset menetelmät ovat vuorovaikutuksellista, kommunikoivaa sekä aktiivista toimintaa. Menetelmien tarkoituksena on tuottaa ymmärrystä asiakkaiden ja työntekijöiden välille, tuottaa kokemuksellista tietoa ja luoda merkityksellisyyttä toiminnan avulla. (Päihdelinkki, 2017.) Toiminnallisissa menetelmissä ei ole varsinaista lopputavoitetta, vaan tarkoituksena on tuottaa prosessin aikana erilaisia kokemuksia sekä tunteita (THL, 2023c).

Luovat ja toiminnalliset menetelmät edistävät ymmärrystä ja vuorovaikutusta sosiaalialan työssä. (Päihdelinkki, i.a.) Luovaa ryhmätoimintaa on ammattilaisten ohjaama toiminta, missä tuetaan yksilöiden luovaa ilmaisua sekä ryhmän dynamiikkaa. (Huhtinen-Hildén & Isola, 2019). Toiminnallisia menetelmiä hyödynnetään monipuolisesti monella eri sosiaalialan kentällä. Menetelmät voivat olla esimerkiksi taide- tai liikuntalähtöisiä, tai niissä voidaan yhdistellä eri ominaisuuksia. Parhaillaan toiminnalliset menetelmät edistävät kuntoutumista sekä kasvattavat asiakkaan itseluottamusta ja taitoja. Toiminnallisten menetelmien ohjauksessa ja suunnittelussa tulee ottaa erityiseen huomioon asiakkaan toimintakyky. Erilaiset rajoitteet saattavat estää tai vaikeuttaa joidenkin menetelmien hyödyntämistä. Kehitysvammaisten ihmisten kanssa tulee muistaa, että esimerkiksi yleiset aistivammat voivat vaikuttaa toimintakykyyn runsaasti, ja tämä korostuu etenkin autististen henkilöiden kanssa työskennellessä. (Duodecim, i.a.)

Frontiers in Psychology –julkaisemassa tutkimuksessa käsitellään sosiaalisten taitojen interventioita kehitysvammaisille henkilöille, keskittyen erityisesti luoviin menetelmiin, kuten ryhmätoimintaan ja osallistaviin aktiviteetteihin (Udueme & Isiome ym., 2022). Tutkimus korostaa näiden menetelmien tehokkuutta sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen parantamisessa. Luoviin ja toiminallisiin menetelmiin kuuluvat taiteen, musiikin ja draaman käyttö tunteiden ilmaisemiseen, itsetunnon vahvistamiseen ja sosiaalisen osallistumisen edistämiseen. Menetelmillä on havaittu olevan positiivinen vaikutus sekä tunteiden hallintaan että sosiaaliseen inkluusioon. Ryhmäpohjaisiin aktiviteetteihin osallistuminen antaa mahdollisuuden harjoitella sosiaalisia taitoja reaaliajassa, parantaen viestintää, tiimityöskentelyä ja ristiriitojen ratkaisutaitoja. Tutkimuksen johtopäätöksissä todettiin, että luovat interventiot, jotka on räätälöity kehitysvammaisten henkilöiden tarpeisiin, parantavat merkittävästi heidän kykyään osallistua sosiaalisiin suhteisiin. Nämä menetelmät eivät ainoastaan paranna tiettyjä sosiaalisia taitoja, vaan ne edistävät myös laajempaa henkistä ja emotionaalista hyvinvointia, ja niillä on keskeinen rooli kokonaisvaltaisessa kehitysvammaistyössä. Tutkimus osoittaa, että luovat ja vuorovaikutteiset lähestymistavat ovat tehokkaita työkaluja hyvinvoinnin ja sosiaalisen integraation edistämiseksi kehitysvammaisten henkilöiden keskuudessa. (Udueme & Isiome ym., 2022.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on havainnut luovien menetelmien hyötyjä muun muassa osallisuuden vahvistamisessa. Niiden hyödyntämisestä työssä on havaittu muun muassa asiakkaiden hyvinvoinnin ja osallisuuden lisääntymistä. Osallisuutta vahvistetaan menetelmissä, kun toiminnan yhteydessä hyödynnetään omia voimavaroja tai mahdollisesti havaitaan uusia. Toiminnan yhteydessä ihminen tulee kuulluksi, toimii yhdessä ryhmänä ja kokee yhteenkuuluvuutta mahdollisesti. Toiminnassa voi kokea merkityksellisyyttä, omien tunteiden hallintaa sekä voi havaita uusia näkökulmia. Parhaassa tapauksessa käytetyt menetelmät tukevat tavoitteiden täyttymistä. (THL, 2023). Luovassa ryhmätoiminnassa hyödynnetään musiikkia, erilaisia ilmaisukeinoja, esineitä, luontoa ja ympäristöä sekä mahdollisesti eri aistiharjoituksia. (Huhtinen-Hildén & Isola, 2019).

4.2 Autismikirjon aistitoimintojen vaihtelut ja vaikutukset

Sensoriset kyvyt ovat välttämättömiä vastaanottamaan tietoa, sekä edistämään vuorovaikutusta ja oppimista. Sensoriset valmiudet tarkoittavat erinäisiä aistitoimintoja, ja niiden kautta ihminen saa suuren määrän tietoa esimerkiksi ympäristöstä ja vuorovaikutustilanteista. Autismikirjolla olevalla henkilöllä voi mahdollisesti esiintyä aistitoiminnoissa vaihteluita, jotka saattavat vaikuttaa elämään laajasti. Aistien vaihtelut voivat olla niiden yli- tai aliherkkyttä. Henkilö voi olla herkkä monille aistimuksille, kuten kosketukselle, hajuille ja mauille, valolle, äänille, lämpötiloille, kivulle ja esimerkiksi eri väreille. Arviolta noin 54 prosentilla autismikirjon lapsista esiintyy aistipoikkeavuuksia (Jussila, 2019).

Yliherkkyydet voivat mahdollisesti aiheuttaa ahdistusta ja jopa fyysistä kipua, esimerkiksi tilanteissa, jossa erilaiset aistikokemukset, kuten ääni, eivät haittaa muita ihmisiä, mutta on aistiyliherkälle sietämätön. Autismikirjolla oleva henkilö voi myös kokea voimakasta mielihyvää eri aistikokemuksista, jolloin nämä ovat mieleisiä. Mielihyvää tuottavat aistikokemukset pystyvät auttaa henkilöä rentoutumaan, vähentämään kuormitusta, jolloin se edistää myös hyvinvointia. (Mielenterveystalo, i.a.).

Autismikirjon lapsella saattaa olla myös aistihavaintojen sekoittumista tai yhteisaistimista, eli synestesiaa, joka voi olla sekä hankala ja toimintakykyyn negatiivisesti vaikuttava, että voimaannuttava ja intensiivinen (Jussila, 2019.) Synestesia voi ilmetä esimerkiksi värien kuulemisena äänenä tai musiikin näkemisen väreinä tai muotoina. Lapsen kohdalla synestesiakokemuksia voi olla vaikea havaita, eikä hän välttämättä pysty itse sanoittamaan kokemuksiaan kovin helposti. (Autismiliitto, i.a.)

4.3 Sensorisen integraation teoria

Sensorinen integraatio viittaa neurologiseen prosessiin, missä käsittelemme tietoa erilaisista kehomme vastaanottamista aistiärsykkeistä. Reagoimme koko ajan erilaisiin ympäristöstämme havaitsemiimme aistiärsykkeisiin. Tätä kutsutaan myös sensoriseksi tiedoksi. Ihmiselle, kenellä ei ilmene puutteita tällä

osa-alueella, sensorisen tiedon käsittely ja jäsentäminen tapahtuu automaattisesti ja tehokkaasti. Kehitysvammaisella ihmisellä voi kuitenkin olla heikompi sensorinen integraatio. Se tarkoittaa sitä, että aistiärsykkeisiin reagoiminen voi olla yliherkkää tai puutteellista. (Yack-Shirley & Aquilla, 2001.)

Sensorisen integraation terapiasta on havaittu olevan merkittävää hyötyä autismin kirjon lasten kokemien aistiärsykkeiden prosessoinnissa. Tämä menetelmä perustuu konkreettisiin, leikkiin pohjautuviin aktiviteetteihin, jotka keskittyvät aistiärsykkeisiin ja auttavat lapsia reagoimaan niihin sekä muihin ympäristönsä tuottamien aistimuksien prosessoimiseen. Tutkimusten mukaan rakenteellinen leikki, missä on selkeät sensoriset tavoitteet, voi tukea lapsen sosiaalista vuorovaikutusta ja parantaa heidän kognitiivisia kykyjensä. Suunnittelemalla aktiviteetteja, jotka kannustavat ryhmätyöhön tai jäljittelyyn, autismin kirjon lapset voivat kehittyä sosiaalisesti tuetussa ja hallitussa ympäristössä. Motoristen taitojen kehitys liittyy tiiviisti sensoriseen integraatioon, sillä aktiviteetit, jotka yhdistävät fyysisen liikkeen ja aistien stimulaation (esimerkiksi rytmiset tehtävät tai koordinaatioharjoitukset), voivat auttaa lapsia parantamaan sekä hieno- että karkeamotorisia taitoja ja samalla edistämään tunteiden säätelyä. Aistipohjaisten menetelmien tehokkuus riippuu siitä, kuinka hyvin ne onnistuvat aktivoimaan useita aisteja samanaikaisesti. Menetelmät, mitkä sisältävät taktiillisten materiaalien käyttöä (esim. muovailuvaha) ja auditiivisten tai visuaalisten ärsykkeiden esittämistä, voivat ajan myötä parantaa lapsen aistitiedon käsittelyä sekä hänen motorisia taitojansa. (American Occupational Therapy Association, 2018.)

4.4 Menetelmällinen viitekehys aistitaitojen kehityksessä

Teoreettisessa viitekehyksessä on olennaista ymmärtää, kuinka aisti- ja motorisia taitoja voidaan tukea vammaisten ja autismin kirjon lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten toiminnassa. Tähän liittyen motoristen taitojen tukeminen ja aistien stimulointi ovat keskeisiä tavoitteita, jotka auttavat lapsia kehittämään fyysistä ja kognitiivista osaamistaan. Fyysisten taitojen harjoittaminen toistuvilla liikkeillä parantaa lasten kehon koordinaatiota ja aistitiedon käsittelyä (Sity ry, 2024). Aistiharjoitukset taas aktivoivat eri

aistikanavia, kuten haju-, tunto- ja näköaistia, mikä tukee lapsen kykyä hahmottaa ympäristöään ja reagoida siihen. Esimerkiksi sensoriset menetelmät, kuten tuoksujen haistelu ja erilaisten materiaalien käsittely, antavat lapselle turvallisen ja hallitun ympäristön, jossa aistimuksia voidaan tutkia (Ayres, 2005). Motorinen harjoittelu, kuten toistuva ja käsien käyttö, parantaa sekä fyysistä koordinaatiota että aistimusten käsittelyä, mikä on tärkeää autismin kirjon lapsille, joilla on usein haasteita aistitiedon prosessoinnissa. (Sity ry, 2024.)

Aistien stimuloinnilla on todettu olevan erityinen merkitys autismin kirjon lasten kehityksessä, koska se voi auttaa heitä tuntemaan itsensä turvallisiksi ja parantaa aistiärsykkeiden integraatiota. Sosiaalisten menetelmien avulla voidaan kehittää vuorovaikutustaitoja ja kommunikointikykyä, mikä tukee lapsen sosiaalista ymmärrystä ja valmiuksia osallistua yhteiseen toimintaan. Leikit, kuten vuorottelua ja yhteistyötä vaativat aktiviteetit, ovat tässä erityisen hyödyllisiä (Papunet, 2024). Visuaaliset menetelmät keskittyvät näköaistin stimuloimiseen ja auttavat lapsia kehittämään visuaalista hahmottamista, keskittymiskykyä sekä luovuuden ilmaisua. Auditiviset menetelmät, joissa ääniä ja rytmejä käytetään lapsen kiinnostuksen herättämiseksi, ovat musiikkiterapian muotoja, joilla voidaan tukea lapsen psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kehitystä (Kiviranta ym. 2016).

Tieteelliset tutkimukset ovat osoittaneet, että sensoristen ja motoristen menetelmien käyttö on erityisen hyödyllistä kehitysvammaisten ja autismin kirjon lasten kuntoutuksessa. Aistien ja motoristen taitojen aktivointi leikin kautta voi tukea lasten kognitiivista ja emotionaalista kehitystä sekä parantaa heidän vuorovaikutustaitojaan. (Ayres, 2005.) Motorinen harjoittelu, kuten toistuva liike ja käsien käyttö, parantaa sekä fyysistä koordinaatiota että aistimusten käsittelyä, mikä on tärkeää autismin kirjon lapsille, joilla on usein haasteita aistitiedon prosessoinnissa. (Sity ry, 2024.) Lisäksi musiikin ja äänen hyödyntäminen terapiassa, kuten musiikkimaalaus ja rytmittely, voi edistää lasten itseilmaisua ja vuorovaikutustaitoja. (Kiviranta ym. 2016.)

5 OPPAAN SISÄLTÖ JA TOTEUTUS

5.1 Oppaan keskeiset tavoitteet

Oppaan kehittäminen lähti liikkeelle palveluyksikön tarpeista ja resursseista. Yksikön toiveena oli saada käyttöönsä selkeä lista erilaisista leikeistä ja ideoista toiminnallisiin tuokioihin, joita voitaisiin toteuttaa helposti arjessa. Näin voitiin varmistaa, että opas vastasi aidosti yksikön arjen tarpeisiin ja hyödyttäisi niin lapsia kuin heidän kanssaan työskenteleviä ohjaajia.

Oppaan tarkoituksena on huomioida kaksi keskeistä tavoitetta: kehitysvammaisten lasten osallisuuden edistäminen ja työntekijöiden työn helpottaminen. Lasten osallisuus on oleellinen osa heidän hyvinvointiaan ja kehitystään. Oppaan avulla haluttiin luoda tilanteita, joissa lapset voivat itse osallistua leikin ja toiminnan valintaan ja näin vaikuttaa omiin arjen hetkiinsä. Tämä tukee lasten kokemusta siitä, että heidän mielipiteensä ja toiveensa ovat tärkeitä, vaikka heidän kommunikointikykynsä olisi rajoittunut. Osallisuus ei siis tarkoita pelkästään läsnäoloa, vaan myös mahdollisuutta tehdä valintoja ja osallistua aktiivisesti toimintaan. (Julkari, i.a.). Kehitysvammaisilla lapsilla on monesti haastavaa ilmaista itseään tavanomaisin keinoin, minkä vuoksi heidän osallisuutensa tukeminen vaatii erityisiä menetelmiä ja tukimuotoja. (Leikkipäivä, i.a.)

Oppaan tehtävänä on tarjota konkreettisia ja monipuolisia menetelmiä, joiden avulla ohjaajat voivat edistää lasten osallisuutta ja vaikuttaa heidän päivittäiseen elämäänsä. Kun lapselle annetaan mahdollisuus osallistua leikin valintaan ja toteutukseen, ohjaajan rooli muuttuu enemmän tukijaksi kuin toiminnan jatkuvaksi ohjaajaksi. Tämä paitsi helpottaa työn suunnittelua ja toteutusta, myös tukee lapsen itsenäisyyttä, kuntoutumista ja antaa työntekijälle mahdollisuuden keskittyä paremmin muihin ohjaaviin tehtäviin. Leikkien ja toimintojen valikoima on suunniteltu siten, että se on helposti toteutettavissa yksikön puitteissa ottaen huomioon resurssit, lapsen toimintakyvyn ja yksikön arjen rytmin.

Työntekijöiden näkökulmasta oppaan tavoitteena oli myös keventää heidän työtaakkaansa. Kehitysideana oli vähentää ohjaajien työkuormaa antamalla konkreettisia työkaluja, jotka ovat helposti käytettävissä. Tämä ei ainoastaan tue ohjaajien jaksamista, vaan antaa heille myös uusia tapoja lähestyä asiakastilanteita, mikä edistää työhyvinvointia.

5.2 Oppaassa käytetyt menetelmät

Oppaaseemme olemme löytäneet erilaisia käytännön menetelmiä, joilla voidaan tukea vammaisten ja autismin kirjon lasten aisti- ja motorisia taitoja sekä kehitystä. Oppaassa luokittelimme menetelmät viiteen pääkategoriaan: motoriset, sensoriset, sosiaaliset, visuaaliset ja auditiiviset menetelmät. Näin ammattilaiset voivat helposti löytää lapsen tarpeisiin ja mieltymyksiin soveltuvat harjoitukset ja aktiviteetit.

Oppaan luomisen tukena käytimme taustateoriaa ja tutkimustietoa, jotta sen sisältö olisi mahdollisimman perusteltua ja tarkoituksenmukaista. Leikit ja sensoriset aktiviteetit on todettu tutkimuksissa erittäin hyödyllisiksi erityisesti lasten ja kehitysvammaisten lasten hyvinvoinnin, oppimisen ja vuorovaikutustaitojen tukemisessa. Tämän tiedon pohjalta valitsimme ja muokkasimme oppaaseen tunnettuja leikkejä ja menetelmiä siten, että ne sopivat sekä kohderyhmän erityistarpeisiin että asumisyksikön arjen käytännön toimintaan. Näin halusimme varmistaa, että oppaasta on konkreettista hyötyä työntekijöille ja että se tarjoaa lapsille mielekkäitä ja kehitystä tukevia toimintaideoita.

Motoriset menetelmät sisältävät fyysistä koordinaatiota kehittäviä harjoitteita, kuten erilaisia liikeharjoituksia, joissa käytetään käsiä ja toistetaan liikkeitä. Sensorisissa menetelmissä keskitytään aistiärsykkeiden hyödyntämiseen, kuten tuoksujen haisteluun ja erilaisten tekstuurien kokeilemiseen, mikä auttaa lasta tottumaan uusiin tuntoärsykkeisiin ja kehittää aisti-integraatiota.

Sosiaaliset menetelmät painottavat vuorovaikutusta ja kommunikaatiotaitoja. Tällaisia ovat esimerkiksi leikit, joissa vaaditaan yhteistyötä, vuorottelua tai

matkimista, mikä auttaa lapsia ymmärtämään yhteisleikin peruseriaatteita ja osallistumaan siihen. Visuaalisissa menetelmissä keskitymme aktiviteetteihin, jotka stimuloivat visuaalista havaitsemista ja parantavat keskittymiskykyä. Lopuksi auditiiviset menetelmät herättävät lapsen kiinnostusta äänen ja rytmien avulla, minkä tavoitteena on musiikin kautta tukea vuorovaikutusta ja itseilmaisua.

Oppaan tavoitteena on tarjota kattava ja helposti käytettävä työkalu ammattilaisille sekä asiakkaalle, joka auttaa heitä valitsemaan tarkoituksenmukaisia aktiviteetteja ja edistämään lasten kehitystä leikin ja aistiärsykkeiden keinoin.

5.3 Visuaalisuus, saavutettavuus ja käyttäjäystävällisyys oppaassa

Loimme oppaan Canva-ohjelmalla (Canva, i.a.). Ohjelma mahdollisti oppaan visuaalisen ulkoasun ja pyrimmekin tekemään oppaasta mahdollisemman houkuttelevan ja mielekkään. Samalla opas olisi helposti luettavissa ja saatavilla asiakkaille sekä henkilökunnalle. Oppaan ulkoasussa on otettu huomioon kaikkien käyttäjät. Ulkoasu on tehty mahdollisimman selkokielisesti, visuaalisesti miellyttävästi, sekä erityisesti yksikön asiakkaita varten. Visuaalisessa ilmeessä huomaa erilaisia toimintoihin liittyviä kuvia, värejä ja erilaisia visuaalisia elementtejä, jotka voivat kiinnittää asiakkaiden huomion toimintoa valitessaan. Ulkoasulla on pyritty osallistamaan asiakkaita enemmän oman arjen toimintojen valintaan, näin ollen he pystyvät itse päättää esimerkiksi itseä visuaalisesti miellyttävimmän leikin tai toiminnon. Opas kannustaa interaktiivisuuteen ja toiminnallisuuteen, koska leikit ovat visuaalisesti esiteltyjä. Opas kannustaa vuorovaikutuksellisuuteen sekä tunteiden ilmaisuun ja sosiaalisten taitojen kehittämiseen leikin kautta.

Oppaassa on kiinnitetty huomiota sen helppolukuisuuteen, yksinkertaisuuteen ja helppokäyttöisyyteen. Tarkoituksena on madaltaa ohjaajien kynnystä käyttää tutkitusti kehitysvammaisten ihmisten hyvinvointia edistäviä menetelmiä työssä. Menetelmät ja leikit perustuvat tutkimukseen ja ne ovat todistetusti hyödyllisiä usealla elämän osa-alueella. Fonttikoko on suuri ja selkeä, joka parantaa

luettavuutta. Opas on jäsenneily sisällön mukaan, luvut on otsikoitu selkeästi, jonka tarkoituksena on tehdä sisällöstä helposti silmäiltävää. Ohjeet ovat selkeitä, niiden jäsentely helppolukuista sekä värimaailma on rauhoittava ja miellyttävä. Siinä käytetyt teemat ovat yhtenäisiä sekä yleisellä tasolla opas on käyttäjäystävällinen ja suunniteltu kohderyhmälle sopivaksi.

6 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

6.1 Vastuullinen ja eettinen lähestymistapa asiakaslähtöiseen oppaaseen

Opinnäytetyömme aihe velvoitti meitä ottamaan erilaisia eettisiä näkökulmia huomioon prosessin eri vaiheissa. Halusimme toteuttaa työmme mahdollisimman vastuullisesti ja turvallisesti, joten kaikki oppaassa esitetyt toimintaideat on valittu siten, että ne ovat turvallisia ja kuormittavat lasta mahdollisimman vähän. Ohjaajat voivat soveltaa toimintaideoita lapsen jaksamisen ja kehitystason mukaan, jotta toiminta pysyy aina lapsen etujen mukaisena. Tähän lukuun on eritelty tarkemmin näitä huomioon otettavia seikkoja, mitkä pohjustivat työmme eettisyyttä ja luotettavuutta.

Suunnitteluvaihe on kriittinen osa sellaista kehittämistyötä, mihin sisältyy tutkimusta. Alkuvaiheessa on kartoitettava kaikki mahdolliset eettiset ongelmat ja haasteet tulevalle työlle. Mikäli työ sisältää koehenkilöitä ja haastateltavia, on heiltä pyydettävä etukäteen suostumus ja tiedotettava selkeästi tutkimuksen tavoitteista ja tarkoituksesta. Lisäksi tiedonannossa on mainittava myös tutkimukseen kerättävien tietojen käyttötarkoituksesta, aineiston keruutavasta sekä tietojen suojaamisesta ja säilyttämisestä. Haastateltavilla tulee myös olla aina mahdollisuus keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen ja heille tulee tiedottaa tästä mahdollisuudesta. (Mäkinen, 2006, s. 92–98.)

Asiakasturvallisuuden varmistamiseksi emme keränneet prosessin aikana asiakkaiden tai henkilökunnan henkilötietoja. Opinnäytetyömme idean ja

toteutuksen kannalta ei ollut oleellista kerätä asiakasryhmästä arkaluontoisia tietoja. Keräämämme tieto pohjautui työyhteisön työntekijöiden kanssa yhdessä käytyihin keskusteluihin yksikön yleisluonteesta, asiakasprofiilista sekä asiakasryhmää koskeviin tyypillisiin piirteisiin, kuten mahdollisiin toimintarajoitteisiin. Emme keränneet tietoja kenenkään yksittäisen asiakkaan toiminnallisista rajoitteista, vaan tarkoituksena oli saada yleiskuva asiakasryhmän toimintakyvystä. Henkilökunnalta saatu aineisto ei myöskään sisältänyt työntekijöiden nimiä ja palaute annettiin meille anonyymisti. Suostumuslomakkeessamme kerroimme selkeästi siitä, että prosessista voi vetäytyä halutessaan pois missä tahansa vaiheessa. Mainitsimme vastaajien pysyvän anonyymeinä ja että palaute tulisiin kirjoittamaan opinnäytetyöraporttiin sellaiseen muotoon, mistä ketään yksittäistä henkilöä ei tunnistettaisi.

Suunnitellessamme ideoita toimintaoppaaseen, pidimme mielessä palveluyksikön lasten mahdolliset toiminnalliset rajoitteet. Osa lapsista Juniori-Ainossa on toiminnallisesti hyvin rajoittuneita, joten leikit yritimme suunnitella tämän huomioon ottaen. Tavoitteena oli kohdentaa toiminnalliset menetelmät pääasiassa enemmistölle toimivaksi. Tämän mahdollistimme tekemällä niistä yksinkertaisia ja ei-monimutkaisia sääntöjä tai ohjeistuksia sisältäviä. Halusimme parhaamme mukaan ottaa huomioon asiakasryhmän monimuotoisuuden, joten keskityimme valikoiman monipuolisuuteen sisällyttämällä toisistaan erilaisia leikkejä oppaaseen ja kategorisoimalla ne. Vaikka tavoitteena oli kohdentaa oppaan sisältö parhaalla mahdollisella tavalla enemmistölle lapsista, ymmärrämme, että jokainen menetelmä ei ole välttämättä jokaiselle asiakkaalle soveltuva. Työntekijät hyödyntävät toiminnan toteutuksessa omaa ammatillista harkintaansa ja asiakastietämystään.

Pohjustimme työtämme keräämällä siihen liittyviin oleellisiin aihepiireihin kytkeytyvää teoreettista tietoa. Näin vahvistimme osaltamme työmme luotettavuutta sekä sen vastuullisuutta. Otimme parhaamme mukaan huomioon myös yksikön kustannus-, ja resurssikysymykset, sillä halusimme tehdä leikeistä mahdollisimman helposti saavutettavia yksikössä.

6.2 Objektiivisuus ja läpinäkyvyys luotettavan työn perustana

Vaikka opinnäytetyön toteutus ei sisältäisi merkittäviä eettisiä riskejä, on silti tärkeä huomioida työn luotettavuuden varmistaminen. Eettisyyden ja luotettavuuden suhde on vahva: läpinäkyvä tiedonkeruu ja tarkka dokumentointi tukevat tutkimuksen uskottavuutta. Olli Mäkäsén mukaan, tutkimuksen mahdollisista virheistä ja niiden vaikutuksista on raportoitava avoimesti, jolloin tuetaan tutkimuksen luotettavuutta. (Mäkinen, 2016, s. 99-102.). Sama ajatus pätee myös opinnäytetöihin. Työstä riippumatta, on tärkeä kirjoittaa työn tuloksista ja kerätystä informaatiosta mahdollisimman objektiivisesti ja perustellen.

Luotettavuutta tukee tekstin ymmärrettävyys ja selkeys. On vältettävä turhia monimutkaisuuksia, sillä tekstin tarkoituksena on palvella lukijaa. Kinnusen sekä Löytyn (2007) mukaan, lukijoiden vakuuttamista tekstin luotettavuudesta voidaan tarkastella tietynlaisena luottamussopimuksena kirjoittajan ja hänen yleisönsä välillä. Tätä sopimusta kirjoittaja ylläpitää keskittämällä huomionsa kirjoittamisessa tekstin rakenteeseen, johdonmukaisuuteen, kysymyksenasetteluun ja läpinäkyvyyteen. Kirjoittaja todistaa omaa uskottavuuttansa ja kompetenssiaan lukijalle kirjoittamalla loogisesti ja selkeästi. Uskottavuuden todistamisessa lukijalle, on kirjoittamisessa myös pidettävä mielessä argumentatiivisuus. Asioita tulee perustella ja niistä tulee kirjoittaa objektiivisesti. Tekstin täsmällisyydestä huolehtimalla, kirjoittaja ylläpitää tätä luottamussopimusta lukijan kanssa. (Kinnunen & Löytty, 2007, s. 37-39.)

Lopuksi, tämän opinnäytetyön eettisyyteen on kiinnitetty erityistä huomiota varmistamalla, edellä mainitun tavoin, että esitetty tieto on läpinäkyvää, objektiivista, täsmällistä ja avointa. Kirjoitusprosessi on toteutettu tarkasti, pitäen kiinni tiedon tarkkuudesta ja ajankohtaisuudesta. Kaikki lähteet ja käytetyt menetelmät on dokumentoitu huolellisesti, jotta lukija voi seurata työn kulkua ja arvioida sen luotettavuutta itsenäisesti. Näin varmistetaan, että työmme täyttää rehellisyyden vaatimukset ja tukee opinnäytetyön luotettavuutta.

7 OPINNÄYTETYÖMME ETENEMINEN JA PROSESSI

7.1 Opinnäytetyön eteneminen ideasta valmiiseen oppaaseen

Keksimme aiheen tammikuussa 2024 ja loimme siitä ideapaperin. Ideapaperin pohjalta laadimme opinnäytetyön suunnitelman, mikä hyväksyttiin 6.3.2024 opinnäytetyöseminaarissa. Suunnitelman pohjalta aloitimme raportin kirjoittamisen ja saimme oppaan ensimmäisen version sekä raportin valmiiksi huhtikuussa 2024. Opinnäytetyömme eteni ideasta suunnitelmaan, jonka lisäksi kirjoitimme erillisen tutkimussuunnitelman Diakonissalaitokselle. Diakonissalaitos vaatii kaikilta opinnäytetyöntekijöiltä tutkimussuunnitelmaa, missä on esitetty toteutettavan työn yksityiskohtia ja vaiheita, ottaen huomioon eettiset näkökulmat. Valmis tutkimussuunnitelma esitetään eettiselle toimikunnalle, jonka jälkeen he tekevät päätöksen myöntävätkö tutkimusluvan kyseessä olevalle työlle. Tällä tavoin organisaatio varmistaa, että toteutettavan työn tutkimus ja tiedonkeruu on tutkimuseettisesti kestävä. (Diakonissalaitos, i.a.) Tutkimusluvan saatuamme, lähdimme työstämään itse tuotostamme, eli opasta. Pehdyimme teoreettiseen viitekehykseen jo ennen kehittämistyön aloittamista sekä oppaan tekemisen lomassa. Teimme tavoitteemme mukaisesti oppaan valmiiksi kesän 2024 aikana, jonka jälkeen luovutimme sen eteenpäin Juniori-Ainolle. Henkilökunta antoi meille palautetta tuotoksestamme palautteenkeruulomakkeemme mukaisesti, minkä jälkeen kirjoitimme valmiiksi lopullisen opinnäytetyömme raportin.

7.2 Palautteenkeruun menetelmä ja toteutus

Opinnäytetyömme päätteeksi teimme Juniori-Ainon työntekijöille palautekyselyn. Työntekijät antoivat oppaasta vapaamuotoisen palautteen. Kirjallinen palautekysely suunnattiin asumisyksikön ohjaajille (Liite 1). Kysely ei sisältänyt asiakasryhmiin liittyviä henkilökohtaisia tai arkaluontoisia kysymyksiä. Hyväksyimme palautekyselyn Diakonissalaitoksen tiimillä.

Juniori-Ainon henkilökunta täytti palautekyselyn työryhmäpäivän aikana (4.10.2024). Jokainen työntekijä antoi oman henkilökohtaisen palautteensa oppaasta. Opasta arvioitiin myös numeroarvosanoilla 1-5, (1= huonoin, 5= paras). Palautekyselyssä pyydettiin arviointia seuraavista aiheista: “1. Oppaan helppokäyttöisyys”, “2. Vaikuttavuus” ja “3. Yleishyödyllisyys”. Tarjosimme lomakkeen loppuosaan myös tilaa avata palautetta vapaamuotoisesti. Haimme tällä kysymyksellä erityisesti työntekijän näkökulmaa aiheesta.

Kyselyn pääasiallinen tarkoitus oli saada tietoa oppaamme toimivuudesta ja hyödyllisyydestä asumisyksikössä tehtävässä työssä. Kartoitimme sen avulla myös mahdollisia parannusta vaativia kehittämiskohtia. Oppaan käyttö on täysin vapaaehtoista Juniori-Ainon työntekijöille. Työntekijät voivat halutessaan hyödyntää opasta työssään. Halusimme tietää, ovatko oppaaseen kuuluvat menetelmät hyödynnettävissä sekä millä tavoin niitä voisi vielä jatkossa kehittää. Keräsimme henkilökunnalta palautetta tuotoksen valmistumisen jälkeen.

7.3 Palautekyselyn tulokset: oppaan sisältö ja käytettävyys

Henkilökunnan jäsenistä kaikki eli yhteensä 11 vastasi palautekyselyyn. Palautekyselyssä tuli kattavasti rakentavaa palautetta oppaasta. Juniori-Ainon henkilökunta oli arvioinut oppaan helppokäyttöisyyttä keskiarvolla 4, vaikuttavuutta keskiarvolla 2.6 sekä yleishyödyllisyyttä keskiarvolla 3.6. Palautteet työntekijöiden välillä olivat hyvinkin erilaisia.

Henkilökunta oli perustellut antamia arvosanoja vapaasti. Usean työntekijän mielestä oli kehitettävää sen menetelmien ja leikkien sisällössä sekä niiden kokonaismäärässä. Osa henkilökunnasta olisi toivonut enemmän vaikeasti kehitysvammaisille lapsille soveltuvia leikkejä, koska oli arvioitu, ettei sisältö soveltunut juuri kaikille yksikön lapsille. Joissakin vastauksissa, koettiin oppaan sisällön soveltuvan paremmin esimerkiksi päiväkotiin. Tätä perusteltiin sillä, että asiakasryhmässä esiintyy hyvinkin erilaisia keskittymisen haasteita. Rakennetta arvioitiin joissain määrin selkeäksi ja helpoksi hyödyntää. Oppaan visuaalista ulkonäköä arvioitiin hyvin toteutetuksi. Opas oli suurilta osin arvioitu helposti

muunneltavaksi soveltumaan erilaisten lasten kehitystasoihin. Palautteessa mainittiin yhtenä näkemyksenä myös se, että oppaan tekstin saavutettavuudessa olisi voinut huomioida paremmin asiakasta. Tähän liittyen mainittiin ideana se, että opas olisi voinut sisältää esimerkiksi kuvia leikkien etenemisestä ja ohjeistuksesta.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön kehittämisprosessi eteni suunnitellusti, mutta projektin aikana ilmeni myös haasteita. Nämä liittyivät esimerkiksi toiminnallisten leikkien valitsemiseen ja järjestämiseen oppaassa. Ajoittain kohtasimme haasteita menetelmien valitsemisessa niin, että ne olisivat tavoitteemme mukaisesti helposti toteutettavissa sekä riittävän monipuolisia vastaamaan yksikön laajaa asiakasprofiilia.

Prosessin aikana opimme paljon teoriaa kehitysvammaistenlasten tarpeista, sekä osallisuudesta, että myös miten laaja ja moniulotteinen käsitys osallisuus on. Tämä kokemus vahvisti ymmärrystämme yksilöllisestä ohjauksesta ja erilaisten vuorovaikutusmenetelmien merkityksestä. Näitä taitoja voimme hyödyntää tulevissa työtehtävissä sosiaaalialalla, erityisesti vammaispalveluissa ja lasten kanssa työskennellessämme. Kehittämisprosessin aikana opimme, että lasten toimintakyvyn huomioiminen vaatii tarkkaa suunnittelua, ja tämä muokkasi oppaan sisältöä entistä käytännönläheisemmäksi ja lähestyttävämmäksi. Odotuksemme on, että oppaan käytännön vaikutukset tulevat näkyviin erityisesti siinä, miten helposti työntekijät voivat ottaa käyttöön uusia leikkimenetelmiä ja toimintamalleja. Toivomme, että opas auttaa lisäämään kehitysvammaisten lasten osallistumista päätöksentekoon, esimerkiksi leikkien ja toimintojen valinnassa. Tämä lisää myös lasten autonomian ja itseluottamuksen tunnetta (Leikkipäivä, i.a.).

Oppaan vaikuttavuuden ja käytännöllisyyden arvioimiseksi olisimme voineet haastatella heitä, kenelle opas on luotu; sijaiset ja asiakkaat. Juniori-Ainon henkilökunnalta saatu palaute oli arvokasta ja pääsimme sitä kautta reflektoimaan oppaamme kehityskohtia hyvin, mutta oppaan todellisen hyödyn mittaamiseksi, olisimme voineet haastatella asiakkaita ja sijaisia. Tämä olisi lisännyt kehitystyömme luotettavuutta ja läpinäkyvyyttä. Asiakkaiden haastattelu olisi myös edistänyt oppaamme sanomaa kehitysvammaisten lasten osallisuudesta, kun he olisivat itse päässeet kertomaan mielipiteensä heidän avukseen kehitettyyn työkaluun.

Asiakasryhmälle suunnattaessa tulisi kiinnittää vielä enemmän huomiota kuviin ja tekstin saavutettavuuteen ja selkokieleen. Ajatuksemme mukaan kuvien tarkoitus oli toimia visuaalisina vihjeinä, jotka tukevat oppaan käyttäjiä ymmärtämään leikkejä ja toiminnallisia harjoituksia. Suunnittelimme kuvavalinnat siten, että ne antaisivat selkeitä viitteitä aktiviteeteista ja auttaisivat ohjaajia ja lapsia hahmottamaan toiminnan luonteen. Saamamme palautteen pohjalta pohdimme, että jatkossa, oppaassa voisi hyödyntää Papunetin kaltaisia palveluita, jotta oppaan kuvitus ja kieli tukisivat paremmin erityisryhmiä, kuten kehitysvammaisia lapsia. Oppaaseen luomamme teksti ja kuvat toimivat hyvin henkilökunnan tukena, mutta asiakasryhmän kohdalla oppaan visuaalinen ja kielellinen selkeys ei täysin vastannut heidän tarpeitaan. Tulevaisuudessa tulisi varmistaa, että oppaan ulkoasu, kuvat ja teksti ovat saavutettavia ja selkokielisiä, näin oppaasta saadaan yhdenvertaisempi ja käyttäjäystävällisempi niin ohjaajille kuin lapsille.

Vaikka opas tarjoaa monipuolisen valikoiman toiminnallisia menetelmiä, tulevaisuudessa voisi olla hyödyllistä lisätä laajempia menetelmiä esimerkiksi Juniori-Ainon henkilökunnan kehittämänä. Tämä mahdollistaisi resurssien ja yksikön toimintamahdollisuuksien paremman hyödyntämisen, koska henkilöstö tuntee parhaiten käytettävissä olevat välineet ja resurssit. Henkilökunnan esittämät ideat voivat tarjota lisää innovatiivisia ratkaisuja, kuten digitaalisten työkalujen, sovellusten ja tablettien hyödyntämisen. Esimerkiksi helppokäyttöiset väri- ja muotopelit voisivat olla tehokas tapa aktivoida ja osallistaa lapsia teknologian avulla, samalla tukien heidän oppimistaan ja aistikokemuksiaan. Sosiaalialalla kehittämistoimenpiteitä on syytä tarkastella organisaatiotasolla,

jotta toimintaa voidaan kehittää kestävämmiin ja johdonmukaisemmalla tavalla. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kehittämistyössä huomioidaan paremmin käytännön olosuhteet, työntekijöiden resurssit ja yksikön sisäiset prosessit. Tämä toki edellyttää myös, että Diakonissalaitoksen kaltaisten toimijoiden taloudellisesta tukemisesta huolehditaan, jotta voidaan jatkaa arvokasta työtä vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin edistämiseksi ja tarjota laadukkaita palveluja pitkällä aikavälillä.

LÄHTEET

- Ahola, M. (19.1.2021). Yhdessä eteenpäin - asiakasosallisuus vammaissosiaalityössä <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/yhdessa-eteenpain-asiakasosallisuus-vammaissosiaalityossa-vamo>
- Ahola, S. & Pollari, K. (2018). *Lapsella on oikeus osallisuuteen – vammaisuudesta riippumatta.* Julkari. <https://www.julkari.fi/handle/10024/135864>
- American Occupational Therapy Association. (2018). State of the science of sensory integration research. American Journal of Occupational Therapy. <https://research.aota.org/ajot/article/72/1/7201170010p1/6391/State-of-the-Science-of-Sensory-Integration>
- Autismiliitto. (19.4.2023). *Aistit*. <https://autismiliitto.fi/autismi/toimintakyky/aistit/>
- Autismiliitto.fi. (19.04.2024). *Autismi ja toimintakyky.* Aistit. <https://autismiliitto.fi/autismi/toimintakyky/aistit/>
- Ayres, A. (2005). *Aistimusten aallokossa – sensorisen integraation häiriö ja terapia.* PS-kustannus.
- Diakonissalaitos. (i.a). *Tutkimuseettinen toimikunta varmistaa eettiset käytänteet.* Saatavilla 15.10.2024. <https://www.hdl.fi/tutkimuseettinen-toimikunta/>
- Duodecim. (i.a.). *Mitä on kehitysvammaisen hyvä kuntoutus?* Saatavilla 25.4.2024. <https://www.duodecimlehti.fi/duo95906>
- Euroopan komissio. (2021). *Tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle –*

Vammaisstrategia 2021–2030. Saatavilla 3.10.2024. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN>

Grace, J., Nind, M., de Haas, C. & Hope, J. (24.10.2023). Expanding Possibilities for Inclusive Research: Learning from People with Profound Intellectual and Multiple Disabilities and Decolonising Research. <https://www.mdpi.com/2076-0760/13/1/37>

Hengitysliitto. (i.a.). *Sote-liiketoiminta*. Saatavilla 20.5.2024 <https://www.hdl.fi/sote-liiketoiminta/>

Huhtinen-Hildén, L. & Isola, A-M. (2019). *Luova ryhmätoiminta lisää hyvinvointia*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Julkari. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137914>

Isola, A-M., Kaartinen, H., Leeman, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2017). <https://www.julkari.fi/handle/10024/135356> Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Jussila, K. (2019). *On the autism spectrum? Recognition and assessment of quantitative autism traits in high-functioning school-aged children. An epidemiological and clinical study*. Oulun yliopisto, Lääketieteellinen tiedekunta <https://oulurepo.oulu.fi/handle/10024/36456>

Kaski, M., Manninen, A., & Pihko, H. (toim.). (2012). *Kehitysvammaisuus* (5. uud. p.). Sanoma Pro.

Kinnunen, M. & Löytty, O. (toim.). (2002). *Tieteellinen kirjoittaminen* (2. Uud. P.). Vastapaino.

- Kiviranta, T., Sätilä, H., Suhonen-Polvi, H., Kilpinen-Loisa, P. & Mäenpää, H. (15.1.2016). Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus. [Pdf-tiedosto]. https://bin.yhdistysavain.fi/1589471/t3gOd6h7cj4r7SNSHANh0SQVlj/SLNY Lapsen ja nuoren hyv%C3%A4 kuntoutus p%C3%A4ivitys 2016_01_15.pdf
- Krokkfors, Y. (23.2.2021). *Kuuluuko osallisuus vammaisille ihmisille?* Invalidiliitto. <https://www.invalidiliitto.fi/blogit/kuuluuko-osallisuus-vammaisille-ihmisille>
- L 380/1987. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380. <https://www.finlex.fi/fi/>
- L 519/1977. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519. <https://www.finlex.fi/fi/>
- L 812/2000. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. <https://www.finlex.fi/fi/>
- Lapsen oikeudet (i.a.). Lapsen oikeuksien sopimus. Saatavilla 25.4.2024 <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/>
- Leikkipäivä (i.a.) *Leikki vammaisen lapsen osallisuuden välineenä*. Saatavilla 2.10.2024 <https://leikkipaiva.fi/leikki-vammaisen-lapsen-nakemyksen-selvittamisen-valineena/>
- Luotonen, M. & Aitola L. (2013). *Puhe puuttuu, motoriikka mättää - kommunikoinnin apuvälineet vahvistavat elämänhallintaa*. Teoksessa Duodecim Lääkärikirja. Kustannus Oy Duodecim. <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2013/2/duo10755>
- Mäkinen, O. (2016). *Tutkimusetiikan ABC*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Mielenterveystalo.fi. (i.a.). *Perustietoa kehitysvammaisuudesta*. Saatavilla 2.10.2024 <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/mielenterveys-ja-toimintakyky/perustietoa-kehitysvammaisuudesta>
- Mönkkönen, K. (2018). *Vuorovaikutus asiakastyössä: asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla*. Gaudeamus Oy. <https://www.finna.fi/Record/3amk.90739>
- Papunet. (10.06.2024). Lapsen vuorovaikutuksen tukeminen. <https://papunet.net/lapsen-vuorovaikutuksen-tukeminen/>
- Rinnekodit. (i.a.-a). *Tarinamme*. Saatavilla 20.5.2024 <https://www.rinnekodit.fi/tietoa-meista/tarinamme/>
- Rinnekodit. (i.a.-b). *Juniori-Aino*. Saatavilla 20.5.2024 <https://www.rinnekodit.fi/toimipisteet/rinnekodit-juniori-aino/>
- Salomäki, P. (2019). *Yhteisöllisyys, osallisuus ja toimijuus opioidikorvaushoidossa*. Innokylä. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/yhteisollisyys-osallisuus-ja-toimijuus-opioidikorvaushoidossa>
- Salo-Chydenius, S. (5.12.2017). *Toiminnalliset ja luovat menetelmät*. Päihdelinkki. <https://paihdelinkki.fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeyton-menetelmat-ja-koulutus/toiminnalliset-ja-luovat-menetelmat/>
- Sity Ry. (2024). *Sensorien integraatio - mitä se on?* Sity.fi. <https://sity.fi/sensorinen-integraatio/>
- Socada, L. (9.3.2020). *Autismikirjon häiriöt*. Teoksessa Duodecim Lääkärikirja. Kustannus Oy Duodecim. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00355/autismikirjon-hairiot?q=kehitysvammaisuus>

- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2023). *Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista*.
[https://stm.fi/documents/1271139/2013549/Vammaisyleissopimus+\(1\).pdf/bd9b337d-5f6e-8007-c](https://stm.fi/documents/1271139/2013549/Vammaisyleissopimus+(1).pdf/bd9b337d-5f6e-8007-c)
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2024). *Vammaispolitiikka*. Saatavilla 2.10.2024
<https://stm.fi/vammaispolitiikka>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2023). *Osallisuuden edistäjän opas*. Julkari.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146717/URN_ISBN_978-952-408-088-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (7.12.2023d). *Työkalupakki vammaisen lapsen näkemysten selvittämiseen*.
<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/asiakasprosessi/tyovalineet-ja-menetelmat/tyokalupakki-vammaisen-lapsen-nakemysten-selvittamiseen>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (22.12.2023c). *Luovat menetelmät vahvistavat osallisuutta*.
<https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/uudista-asiakastyota-luovasti-ja-leikkisasti/luovat-menetelmat-vahvistavat-osallisuutta>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (i.a.-b). *Osallisuuden edistäminen*.
<https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>
- Toikko, T. & Rantanen, T. (2009). *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: uusissa yhteisöissä ja organisaatioissa oppimassa*. Tampere University Press.
- Udeme, J., Isioma, E. & Jace, P. (13.10.2022). Strategies for enhancing social skills of individuals with intellectual disability: A systematic review.

Frontiers. <https://www.frontiersin.org/journals/rehabilitation-sciences/articles/10.3389/fresc.2022.968314/full>

Vernerinet. (1.2.2024a). *Asuminen*. <https://verneri.net/yleis/asuminen>

Vernerinet. (14.12.2018b). *Asumisen tekoja – laatukriteerit asumisen arviointiin ja kehittämiseen*. <https://verneri.net/asumisen-tekoja/wp-content/uploads/2018/11/asumisen-laatukriteerit-2018.pdf>

World Health Organization. (2024). ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics. <https://icd.who.int/browse/2024-01/mms/en#1516623224>

Yack-Shirley, E. & Aquilla, S-P. toim. (2001). *Leikki linkkinä lapseen*. Ps-Kustannus.

Åberg, L. (8.9.2023) *Kehitysvammaisuus*. Teoksessa Duodecim Lääkärikirja. Kustannus Oy Duodecim. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk0055>

LIITE 1. Palautekyselylomake

Kyselylomake oppaan arvioimiseen

Arvioi **asteikolla** 1-5 (1=huonoin, 5=paras).

- 1 = erittäin huono
- 2 = huono
- 3 = keskinkertainen
- 4 = hyvä
- 5 = erittäin hyvä

Halutessasi, pääset avaamaan antamaasi numeroarvosanaa valinnaiseen kommenttikenttään kysymyksen alapuolella. Lopussa on myös "Vapaa sana"-kommenttikenttä johon voi kirjoittaa heränneitä ajatuksia, kritiikkiä tai toiveita.

Oppaan **helppokäyttöisyys 1-5:**

Avaa arvosanaasi muutamalla sanalla:

Vaikuttavuus 1-5:

Avaa arvosanaasi muutamalla sanalla:

Yleishyödyllisyys 1-5:

Avaa arvosanaasi muutamalla sanalla:

Vapaa sana:

LIITE 2. Opas Junioreille





OHJAAJALLE

Tämä opas on osa Diakonia ammattikorkeakoulun opiskelijoiden opinnäytetyötä.

Opas on luotu avustamaan ohjaajia työssään sekä lisäämään kehitysvammaisten lasten osallisuutta ja osallistumista arjen toimintoihin. Oppaan tavoitteena on tarjota yksinkertaisia, mutta hauskoja ja mielekkäitä toimintatuokioita, joita on helppo toteuttaa erilaisissa ympäristöissä. Leikit ja aktiviteetit on suunniteltu siten, että ne tukevat lasten kokonaisvaltaista kehitystä ja hyvinvointia.

Opas on vapaasti työntekijöiden ja yksikön käytössä.



Pidimme oppaan suunnittelussa erityisesti mielessä asiakkaiden aktiivisen osallistamisen eri tavoin. Toimintatuokiot on kuvattu visuaalisesti stimuloivasti, jotta myös asiakkaat voivat osallistua tämän valintaan. Tämä osallistamisprosessi jo itsessään tarjoaa lapsille merkityksellistä tekemistä ja mahdollisuuden vaikuttaa omaan toimintaansa.

Opasta luodessamme kiinnitimme erityistä huomiota lasten vaihtelevaan toimintakykyyn, ja sen vuoksi kaikki oppaassa esitetyt leikit ja aktiviteetit ovat helposti muokattavissa ja sovellettavissa kunkin lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja taitoihin. Näin varmistamme, että jokaisella lapsella on mahdollisuus kokea onnistumisia ja iloa toiminnassa.

Toivomme, että tämä opas tuo iloa, uusia ideoita ja mahdollisuuksia asiakkaiden osallistamiseen ja tukemiseen heidän arjessaan.

LAJITTELUPERUSTEET

1 Tarvittavat välineet:

- **Ei välineitä:** Aktiviteetit, jotka voidaan suorittaa ilman erityisiä välineitä
- **Vähäiset välineet:** Aktiviteetit, jotka vaativat vain muutamia välineitä
- **Monimutkaisemmat välineet:** Aktiviteetit, jotka vaativat erityisvälineitä

2 Aktiviteetin kesto:

Lyhyt 5-10 min
Keskipitkä 10-20 min
Pitkä 30-40 min

3 Vaikeusasteet:

Helppo: Soveltuu kaikintasoisille osallistujille, eli se on helposti ymmärrettävissä ja suorittamiseen ei tarvitse jatkuvaa ohjeistamista

Keskitaso: Aktiviteetti vaatii hieman enemmän ohjausta tai monimutkaisempia taitoja

Haastava: Aktiviteetti vaatii paljon ohjausta ja monimutkaisia taitoja

LAJITTELU PERUSTEET

4 Aistit ja taidot:

- **Visuaaliset:** Aktiviteettejä, jotka keskittyvät näköaistiin (esim. kuvakortit)
- **Auditiiviset:** Aktiviteettejä, jotka keskittyvät kuuloaistiin (esim. musiikkimaalaus)
- **Sensoriset:** Aktiviteettejä, jotka keskittyvät tuntoaistiin (esim. muoviluvahatuokio)
- **Motoriset:** Aktiviteettejä, jotka keskittyvät liikkumiseen (esim. esterata)
- **Sosiaaliset:** Aktiviteettejä, jotka keskittyvät vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon

5 Tavoitteet:

- **Rauhoittuminen ja rentoutuminen**
- **Sosiaalinen vuorovaikutus:** Edistää sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutusta
- **Luova ilmaisu:** Edistävät luovia taitoja ja itsensä ilmaisua
- **Fyysinen aktiivisuus:** Edistävät motorisia taitoja



LIIKETTÄ LAULULEIKISSÄ

Ohjeet:

Leikitään laulun sanojen mukaan. Laulamisen sijaan voi myös lorutella.

Ukko Nooan sävel:

Kädet ylös, kädet alas, kädet sivulle. Ensin kädet korviin, sitten kädet varpasiin. Kädet ylös, kädet alas, kädet sivulle.

Eli laulun mukana nostetaan kädet ylös, alas sivuille. Korviin ja varpasiin. Taustalle voi laittaa ukko nooan kappaleen soimaan avuksi. Ohjaaja mallittaa.

1

Tarvittavat välineet ja toteutus:

Ei välineitä

2

Aktiviteetin kesto:

Lyhyt (sovellettavissa)

3

Vaikeusaste:

Helppo

4

Aistit ja taidot:

Motoriset

5

Tavoitteet:

Fyysinen aktiivisuus

TAIKAMATTO

Ohjeet:

Lapsi voi istua tai maata viltin tai huivin päällä, ja aikuinen voi hellästi heilutella tai vetää vilttiä. Tämä voi olla hauskaa ja auttaa kehonhallinnan ja tasapainon kehittämisessä.

1

Tarvittavat välineet ja toteutus:

Vähäiset välineet: Viltti tai huivi

2

Aktiviteetin kesto:

Lyhyt (sovellettavissa)

3

Vaikeusaste:

Helppo

4

Aistit ja taidot:

Motoriset

5

Tavoitteet:

Fyysinen aktiivisuus

AISTI HARJOITUS OSA 1

Ohjeet:

Tuntoaisti: Erilaisten pintojen tutkiminen

Anna lapsen kosketella ja tunnustella erilaisia pintoja ja tekstuureja. Käytä pyyhettä, sientä, harjaa, lelua tai mitä tahansa, mitä löydät ympäristöstä.

Ohjaaja voi myös osallistujan halutessaan silitellä kättä pehmeällä pyyhkeellä tai sienellä.

Ohjaaja voi käyttää mielikuvitustaan esineiden valitsemisessa.

Harjoitusta voi soveltaa myös esimerkiksi tekemällä siitä arvausleikin, peittämällä osallistujan silmät.

Tarvittavat välineet ja toteutus:

1

Vähäiset välineet: Pehmeä pyyhke tai kangas
Erilaisia esineitä, joilla on erilainen pinta (esim. sieni, harja)

2

Aktiviteetin kesto:

Keskipitkä (sovellettavissa)

3

Vaikeusaste:

Keskitaso

4

Aistit ja taidot:

Sensoriset

5

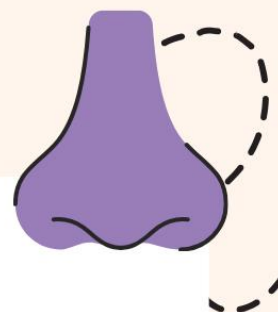
Tavoitteet:

Rauhoittuminen ja rentoutuminen



AISTIHARJOITUS OSA 2

Ohjeet:



Hajuaisti: Tuoksujen haistelu

Ota esille yrttejä, mausteita tai esim. tuoksukynttilä. Anna lapsen haistaa niitä yksi kerrallaan. Voitte myös kokeilla, millaisia tunteita eri tuoksut herättävät.

Kesällä voi hyödyntää luonnosta löytyviä tuoksuja, esimerkiksi kukkia.

Harjoitusta voi soveltaa myös esimerkiksi tekemällä siitä arvausleikin, peittämällä osallistujan silmät.



Tarvittavat välineet ja toteutus:

1

Vähäiset välineet:

Yrttejä tai mausteita (esim. minttu, basilika, kaneli), tuoksukynttilä tai muu vastaava!



AISTIHARJOITUS OSA 3.



Ohjeet:

Leikkaa valittuja hedelmiä, vihanneksia ja/tai marjoja pieniksi paloiksi ja anna osallistujan maistaa niitä. Käytä eri makuja esimerkiksi kirpeää sitruunaa, hapanta omenaa tai avokadoa. Voitte myös käyttää erilaisia makuyhdistelmiä, kuten ripaus kanelia omenan päälle tai esim. suolaa limen päälle.

Voit varioida harjoitusta lisäämällä uusia tuoksuja, makuja ja materiaaleja eri päivinä. Harjoitusta voi soveltaa myös esimerkiksi tekemällä siitä arvausleikin, peittämällä osallistujan silmät.

Osallistuja saattaa löytää uusia mieluisia makuja, kun maistelusta luodaan hauska ja mielenkiintoinen leikki.



1

Tarvittavat välineet ja toteutus:

Vähäiset välineet:

Hedelmiä, vihanneksia, ja/tai marjoja. Halutessaan myös mausteita!

PAPERISILPPURI

Ohjeet:

Ohjaaja antaa osallistujalle helposti revittävä paperia , ohjeistaa sanallisesti ja ylläpitää toimintaa aktiivisesti.

Osallistujaa ohjeistetaan repimään paperia eri tavoin. Ohjaaja mallittaa repimistä.

Lopuksi osallistuja saa itse päättää repimistävän.

Tarvittavat välineet:

1

Vähäiset välineet:

(voi käyttää vanhoja sanomalehtejä tmv. keräykseen meneviä papereita)

2

Aktiviteetin kesto:

Lyhyt (alle 15min, halutessaan toimintaa voi jatkaa)

3

Vaikeusaste:

Helppo

4

Aistit ja taidot:

Taktiiliset aktiviteetit

5

Tavoitteet:

Luova ilmaisu

RYTMITTELYÄ:

Ohjeet:

Ohjaaja antaa osallistujan valita jokin helppokäyttöinen soitin (kuten marakassi tai tamburiini). Ohjaaja voi mallintaa toimintaa vieressä soittaen.

Rytmiä vaihdellaan musiikin, tai laulun mukaisesti.

Aikuinen voi myös auttaa lapsen käsiä liikuttamaan soitinta, mikä vahvistaa motorisia taitoja ja rytmittäjää

Tarvittavat välineet:

1

Vähäiset välineet:

Erlaisia helppokäyttöisiä musiikkisoittimia esim. triangeli, helistimet, ksylofoni

2

Aktiviteetin kesto:

Lyhyt (alle 15min, halutessaan toimintaa voi jatkaa)

3

Vaikeusaste:

Keskivaikea (sovellettavissa)

4

Aistit ja taidot:

Auditiivinen

5

Tavoitteet:

Luova ilmaisu

MUSIIKKIMAALAUUS



Ohjeet:

Ohjaaja järjestää tilan maalausta varten. Ohjaaja laittaa musiikkia soimaan, jolloin osallistuja maalailee. Musiikilla määritellään tunnelmaa, vaihtamalla musiikkia myös lopputulos muuttuu.

Lopputulos tunnelman kuvastajana, ei taidemaalauksena.

Tuokion voi samanaikaisesti järjestää usealle osallistujalle. Välineet sovellettavissa - voi toteuttaa myös piirtäen liiduilla, tai esimerkiksi sormimaaleilla.



Tarvittavat välineet:

1

Vähäiset välineet:

Paperia, vesivärejä, pensseleitä

2

Aktiviteetin kesto:

Keskipitkä

3

Vaikeusaste:

Keskivaikea (sovellettavissa riippuen ohjeistuksesta ja ohjaajan asettamista tavoitteista)

5

Tavoitteet:

Luova ilmaisu, Rentoutuminen

4

Aistit ja taidot:

Auditiiviset & Taktiliset

SATUHIERONTA

Ohjeet:

Ohjaaja järjestää tilan jossa osallistujan on mukava olla ja rentoutua. Ohjaaja lukee asiakkaalle satua, ja samanaikaisesti hieroo esimerkiksi hartioista, käsistä tai rapsuttaa selästä osallistujan henkilökohtaisia rajoja kunnioittaen.

Tavoitteena on lempeä, mukava ajanvietto sekä osallistujan rentoutuminen.

Tarvittavat välineet:

1**Ei välineitä**

Halutessaan voi hyödyntää hierontapalloa

2**Aktiviteetin kesto:****Lyhyt****3****Vaikeusaste:****Helppo****4****Aistit ja taidot:****Auditiviset & sosiaaliset****5****Tavoitteet:****Rentoutuminen**

PALLON PYÖRITYS

Ohjeet:

Ohjaaja ja osallistuja istuvat lattialla.

Palloa pyöritellään edes-takaisin ohjaajan ja osallistujan välillä. Leikki on mahdollista järejstää myös useamman osallistujan välillä.

Leikin tarkoituksena on aktivoida osallistujaa helpolla matalan kynnyksen aktiviteetilla

Tarvittavat välineet:

1

Vähäiset välineet

Pieni tai keskikokoinen pallo

2

Aktiviteetin kesto:

Lyhyt

3

Vaikeusaste:

Helppo

4

Aistit ja taidot:

Motoriset taidot

5

Tavoitteet:

Fyysinen aktiivisuus

PEILI-LEIKKI

Ohjeet:

Ohjaaja ja osallistuja seisovat vastakkain. Ohjaaja tekee liikkeen, esimerkiksi nostaa kättä, ja osallistuja toistaa liikkeen perässä.

Leikin tarkoituksena on aktivoida osallistujaa, sekä luoda hauska ja rento tunnelma ohjaajan ja osallistujan välille

Ohjaaja määrittää leikin vaikeuden osallistujan tason mukaisesti

Tarvittavat välineet:

1

Ei välineitä

2

Aktiviteetin kesto:

Lyhyt

3

Vaikeusaste:

Helppo (sovellettavissa)

4

Aistit ja taidot:

Motoriset, visuaaliset

5

Tavoitteet:

Fyysinen aktiivisuus,
vuorovaikutus

VESIKUPIT

Ohjeet:

Ohjaaja ja osallistuja kaatavat vettä astiasta toiseen. Leikin voi toteuttaa esimerkiksi kylpyammeessa tai ulkona. Leikkiin vaihtelua tuo erilaiset astiat ja vaihtuva ympäristö.

Leikin tavoitteena on kaataa vesi mahdollisimman vähän läikyttäen seuraavaan astiaan.

Veden voi värjätä elintarvikeväreillä hauskuuden lisäämiseksi!

Tarvittavat välineet:

1

Astioita, vettä, sopiva ympäristö

2

Aktiviteetin kesto:

Lyhyt

3

Vaikeusaste:

Helppo (sovellettavissa)

5

Tavoitteet:

**Fyysinen aktiivisuus,
Rauhoittuminen**

4

Aistit ja taidot:

Motoriset

TUNNEKORTIT



Ohjeet:

Ohjaaja näyttää tunnekortin, jossa on kuvattu jokin tunne (esimerkiksi hymyilevät tai surulliset kasvot). Osallistuja voi yrittää jäljitellä tunteen ilmettä tai tunnistaa tunteen yhdessä ohjaajan kanssa. Leikin voi toteuttaa myös ilman puhetta ja vain ilmeitä hyödyntämällä.

Leikin tarkoituksena on kehittää tunteiden tunnistamista ja ilmaisua, sekä luoda vuorovaikutusta ohjaajan ja osallistujan välille.

Ohjaaja valitsee tunnekortit osallistujan tason ja kiinnostuksen mukaan.



Tarvittavat välineet:

1

Tunnekortit

2

Aktiviteetin kesto:

Keskipitkä

3

Vaikeusaste:

Keskivaikea (sovellettavissa)

4

Aistit ja taidot:

Visuaaliset, sosiaaliset

5

Tavoitteet:

Sosiaalinen vuorovaikutus

